

JOHANN WOLFGANG GOETHE

UTRPENÍ MLADÉHO WERTHERA

CHARAKTERISTIKA UMĚLECKÉHO TEXTU

1. července

Čím je Lotta nemocnému, to cítím na svém vlastním ubohém srdci, jež je na tom hůř než leckteré skomírající na smrtelném lůžku. Stráví několik dnů v městě u jedné hodné paní, jejíž konec se podle výroků lékařů blíží a v těchto posledních okamžicích chce mít Lottu kolem sebe. Navštívil jsem s ní minulý týden faráře v St..., ve vesničce asi hodinku stranou v horách. Došli jsme tam okolo čtvrté. Lotta vzala s sebou svou mladší sestřičku. Když jsme vkročili na dvůr fary, do stínu dvou vysokých ořechů, seděl dobrý stařec na lavičce na zápraží, a když uviděl Lottu, byl jako omlazený, zapomněl svou sukovici a odvážil se bez ní jít naproti. Běžela k němu, přiměla ho, aby si zase sedl a sama přisedla k němu. Vyřizovala srdečné pozdravy od otce a polaskala se s jeho umrněným, umolousaným benjamínkem. Tos měl vidět, jak se k starci měla, jak křičela, aby ji slyšely jeho nedoslýchavé uši, jak mu vypravovala o mladých silných lidech, kteří umřeli znenadání, o výtečnosti Karlových Varů, jak pochválila jeho rozhodnutí pobýt tam v příštím létě a jak se jí zdálo, že vypadá o hodně líp, že je o hodně čilejší od té doby, co ho naposledy viděla.

Analýza uměleckého textu

- **zasazení výňatku do kontextu díla**

Úryvek je ze začátku knihy, krátce poté, co se Werther seznámil s Lottou.

Werther píše dopisy svému příteli Vilémovi a svěruje se mu se svými zážitky a pocity. Werther se přestěhoval do malého města Waldheim. Jednoho dne jede s několika místními dívkami na ples a už v kočáře poznává Lottu. Už předem o ní věděl, že je zasnoubená. Lotta s Wertherem tancovala, protože její snoubenec byl tou dobou mimo město, a okouzila ho, bezhlavě se do ní zamiloval. S láskou se starala o své sourozence a často mluvila o svém budoucím muži Albertovi. Werther měl Alberta rád, uznával, že je to pro Lottu vhodný manžel. Zároveň však cítil, že by měl odejít a nestát jim v cestě. Rozhodl se tedy odjet a najít si novou práci.

Pracoval na velvyslanectví, poznal zde jinou ženu, s níž si rozuměl, ale stále myslel na Lottu. Po neshodách s kolegy se Werther cítil ponížený a rozhodl se vrátit. Lotta se mezitím provdala za Alberta. Werther manžele navštěvuje téměř denně, což Albert nelibě nese, ale mlčí. Werther však vycítí napětí mezi manželi a rozhodne se ukončit svůj život, aby nikomu nestál v cestě. Ještě naposledy navštíví Lottu – políbí ji a obejmě a ona se nebrání, je zmatená svými city. Werther potom pošle svého sluhu k Albertovi pro pistoli a touto pistolí se postřelí. Svým zraněním podlehne druhý den.

V závěru knihy vstupuje do děje vypravěč, který komentuje poslední Wertherův dopis určený Lottě.

- **téma a motiv**

téma: popis Lottiny dobroty

motivy: stará paní, farář, fara, ořechy, sukovice

- **časoprostor**

prostor: obec Waldheim

čas: 4. května 1771 – 21. prosince 1771

- **kompoziční výstavba**

Kniha je rozdělena na dva díly. Díl první se skládá z dopisů, díl druhý z dopisů a pásma vypravěče.

- **literární forma, druh a žánr**

próza, epika, román v dopisech (epistolární román)

- **vypravěč**

vypravěč v ich-formě – Werther, který píše dopisy svému příteli Vilémovi

vypravěč v er-formě – vševědoucí vypravěč, který nás seznamuje s posledními chvílemi Werthera

- **postava**

Werther – mladík, velmi citově založený, nade vše miluje Lottu, pracuje jako úředník, nevyrovnaný, přecitlivělý, trpí sebelítostí

Lotta – mladá, krásná, hodná, obětavá, věrná, má ráda Werthera, ale miluje Alberta, za kterého se vdá

Albert – Lottin manžel, trpělivý, tolerantní

Vilém – Wertherův přítel, kterému jsou adresovány Wertherovy dopisy, nic o něm nevíme

- **vyprávěcí způsoby**

pásma vypravěče v ich-formě, Werther píše Vilémovi

- **typy promluv**

přímá řeč (= psaná promluva), monolog Werthera

- **jazykové prostředky a jejich funkce ve výňatku**

zdrobnělina *vesnička, hodinku, sestřičku, benjamínek*

elipsa *Došli jsme tam okolo čtvrté (hodiny).*

- **tropy a figury a jejich funkce ve výňatku**

eufemismus *smrtelné lůžko*

přirovnání *byl jako omlazený*

personifikace *aby ji slyšely jeho nedoslýchavé uši*

Literárněhistorický kontext

• kontext autorovy tvorby

- 2. pol. 18. století a 1. polovina 19. století

Johann Wolfgang von Goethe (1749–1832)

- Němec; zřejmě nejznámější německy píšící literát
- spisovatel, přírodovědec, filozof, politik, humanista
- vystudoval práva, pracoval jako právník, poté ve Výmaru ve vysokých funkcích (např. jako ministr, vrchní inspektor, ředitel divadla)
- měl zájem o optiku, botaniku, zoologii, anatomii, mineralogii
- člen literárního hnutí Sturm und Drang (Bouře a vzdor)
- rád cestoval (Itálie, Švýcarsko, Čechy – Karlovy Vary, Mariánské Lázně)
(Čechy navštívil 17krát, setkal se s obrozenci Dobrovským, Šafaříkem, Kollárem)
- přítel Friedricha Schillera
- velice uznávaná osobnost

- psal poezii, prózu i drama

Římské elegie – inspirace antikou

Ferina lišák, Herman a Dorothea – eposy

Učební léta Viléma Meistra, Putovní léta Viléma Meistra – autobiografické romány

Spříznění volbou – román o složitosti manželství

Faust – nejvýznamnější a celoživotní filozofické dílo, dramatická báseň, dva díly (*Faust I, Faust II*)

- Faust je středověký učenec toužící po poznání. Upíše duši Mefistotelovi. Získá lásku nevinné Markétky, dostane se na císařský dvůr, ožení se s bájnou Helenou, ale nic ho netěší.

• literární / obecně kulturní kontext

Preromantismus (= sentimentalismus)

zejména 2. pol. 18. stol. v evropských literaturách, kolébkou je Anglie

reakce na vypjatý klasicismus – byl moc rozumový, moc svazující

- obohacení o téma přírody, historii (zejm. středověk), lidová kultura, mytologie
- zdůraznění významu citu, cit = základ morálky, zdůraznění citových hodnot prostého člověka
- znaky: smysl pro velikost, vznešenost, původnost, starobylost, pro lid
- požadavek tvůrčí svobody

literatura:

zobrazení ideálního světa a prostředí

- úniky do minulosti (k pohanům nebo křesťanům v dávnověku), do exotiky
- oblíbená místa: jezera, hřbitovy, rozvaliny, noční svit
- časté symboly: mnich, poustevník, věžeň, poutník

obliba anglické poezie – opravdové city, hluboká vášeň, prožitky srdce

- inspiračním zdrojem je lidová poezie, hlavně balady

Jean Jacques Rousseau (1712–1778)

Francouz, myslitel, filozof, přátelil se s D. Diderotem

Rozprava o vědách a umění, Rozprava o původu nerovnosti mezi lidmi – filozofická pojednání, civilizační pokrok ničí mravnost člověka a jeho vazbu k přírodě; porušení vztahů vede k válkám

Emil čili o výchově – pedagogický román

Julie neboli Nová Heloisa – sentimentální román v dopisech

Vyznání – posmrtně vydaná autobiografie, proloženo úvahami, zodpovědný vztah k vlasti

hnutí Sturm und Drang (= bouře a vzdor)

- německé literární hnutí
 - zaměřeno proti klasicismu a osvícenství
 - zdůraznění tvořivé síly osobnosti, odmítání konvencí a společenských předsudků
 - autoři se řídí jen vlastním srdcem – upřednostňují cit a vášeň
 - příklon k volnosti přírody a k lidovým tradicím
- stoupenci: Goethe, Schiller

Friedrich Schiller (1759–1805)

- druhý nejvýznamnější představitel hnutí Sturm und Drang, dramatik
 - tematika usilování o lidskou svobodu a důstojnost
 - přítel Goetha, spolupracovali, ovlivnil definitivní verzi Fausta
- Loupežníci* – drama, uznání publika, ale zákaz literární činnosti, vězněn
- sen o společné změně, vyjádřil nesouhlas se změnou, pokud by se obětovaly životy
- Úklady a láska* – měšťanská tragédie
- nešťastný osud milenců ve světě pokrytců
 - většinou se věnoval historickým tématům
 - často přítomen moment vzpoury hrdiny proti tyranii – *Don Carlos, Vilém Tell, trilogie Valdštejn*

Další údaje o knize:

- **dominantní slohový postup:**

vyprávěcí

- **vysvětlení názvu díla:**

Utrpení mladého Werthera – dílo zobrazuje vnitřní muka neopětovaně zamilovaného mladíka

- **posouzení aktuálnosti díla:**

Nešťastná láska je téma, které bude vždy aktuální.

- **pravděpodobný adresát:**

Dílo je určeno citověji založeným lidem; děj je oslabený, nemá spád, důraz je kladen na psychickou stránku hlavního hrdiny.

- **zařazení knihy do kontextu celého autorova díla:**

Jedná se o román z roku 1774, Goethe ho tedy napsal ve svých 25 letech a zobrazil v něm své tehdejší pocity.

- **tematicky podobné dílo:**

L. N. Tolstoj – *Anna Karenina*: hlavní hrdinka spáchá sebevraždu

- **porovnání s filmovou verzí nebo dramatisací:**

Film se stejnojmenným názvem byl natočen ve Východním Německu roku 1976, nemá příliš vysoké hodnocení.